

Voiko se olla totta?

Oikeinkirjoituksen ja asiategistien kirjoittamisen harjoituksia yläkouluun ja toiselle asteelle

Takaisin etusivulle Opettajalle

Voiko se olla totta? -kirjan tehtävät kehittävät yläkoulun ja toisen asteen oppilaiden oikeinkirjoituksen ja erilaisten asiategistien kirjoittamisen taitoja. Ne sopivat sekä yleisopetuksessa että erityisopetuksessa opiskeleville oppilaille.

Hyvän asiategistin kirjoittaminen on vielä vaativampaa kuin tarinoiden kirjoittaminen. Oppilaat joutuvat kuitenkin kirjoittamaan tällaisia tekstejä eri oppiaineiden tunneilla. Niiden tekemisen harjoittelu on siis ensiarvoisen tärkeää. *Ei riitä, että oppilas kopioi tehtäviä tehdessään oppikirjasta tai netistä löytämänsä tekstiä.*

Kirjan ensimmäisessä osassa harjoitellaan oppilaille usein ongelmia tuottavia oikeinkirjoitusasioita: yhdyssanoja, verbin monikkomuotoja, possessiivisuffiksia sekä ison alkukirjaimen ja välimerkkien käyttöä. Tehtäviä tehdessä opitaan lisäksi elävää, rikasta kieltä.

Toisessa osassa huomio kiinnitetään erilaisia asioita hyvin kuvaavaan kieleen. Lisäksi pohditaan, minkälaiset adjektiivit, substantiivit ja verbit tekevät tekstistä mielenkiintoisen. Sana- ja valinnoilla on myös vaikutusta siihen, kuinka hyvin lukijat ymmärtävät tekstin sisällön.

Kolmannessa osassa harjoitellaan asiategistien kirjoittamista. Koska asiategistejä varten oppilaiden pitää etsiä tietoa eri asioista, heidän pitää ymmärtää, minkälaisista lähteistä niitä kannattaa hakea. Pitää varmistaa, että tekstiin sisällytetään ainoastaan tosiasioita. Kun tietoja on kerätty, pitää miettiä, mitkä niistä ovat sellaisia, että ne kannattaa panna tekstiin. Lisäksi pohditaan, miten asiat esitetään mielenkiintoisella tavalla.

Kirjoittajan pitää arvioida, mitkä ovat keskeisimmät kirjoituksen aiheeseen liittyvät asiat – ne pitää saada mahtumaan tekstiin. Silti tarvitaan myös vähemmän tärkeitä, hauskoja asioita, koska ne pitävät lukijan mielenkiinnon yllä. Lukijan pitää kuitenkin ymmärtää, mitkä asiat tekstissä ovat keskeisiä. Edellä mainittuja asioita opitaan aluksi kirjassa olevien tekstien avulla.

Tärkeää on myös pohtia, minkälainen tekstin otsikko ja aloitus saavat lukijan kiinnostumaan. Lisäksi kiinnitetään huomiota väliotsikoihin. Nii-

den pitää auttaa lukijaa ymmärtämään tekstin sisältöä. Myös kuvatekstien laatimista harjoitellaan. Kuvien ja kuvatekstien tulee niin ikään tukea tekstin ymmärtämistä. Lyhyiden ja ytimekkäiden kuvatekstien tekeminen vaatii paljon harjoitusta.

Viimeiseksi mietitään vielä, minkälaiset asiat tekstissä voisivat olla niin tärkeitä, että niihin kannattaa palata vielä tekstin lopussa. Näin ne jäävät lukijan mieleen. Kaikkia edellä mainittuja asioita harjoitellaan eri aihepiireihin liittyvien kirjoitustehtävien avulla.

1. OSA: Oikeinkirjoitus.	5
Yhdyssanat	6
Verbi monikossa	15
Omistusliite	21
Iso alkukirjain	25
Piste, kysymysmerkki ja huutom.	31
Pilkku	35
2. OSA: Mielenkiintoinen teksti	45
Adjektiivit	46
Substantiivit	51
Verbit	56
3. OSA: Asiategistin kirjoittam.	61
Tietojen etsiminen	62
Ohjeita tietojen etsimiseen	62
Luotettavat tietolähteet	63
Tieto muuttuu	64
Tekstin sisältö	66
Ohjeita kirjoittamiseen	66
Keskeiset asiat	67
Kuka on tekstin lukija?	74
Hyvä otsikko ja väliotsikot	75
Väliotsikot	80
Kiinnostusta herättävä aloitus	81
Kiinnostavia aloituksia	88
Kuvatestit	90
Sujuva, mielenkiintoinen teksti	95
Tekstin lopetus	102
Tietotekstien aiheita	106

Luotettavat tietolähteet

Asiatekstiä varten pitää etsiä sen aiheeseen liittyviä tietoja. Ihan ensin täytyy miettiä, mistä niitä kannattaa hakea. Tulee varmistaa, että tekstiin **kirjoitetaan vain tosiasioita**.

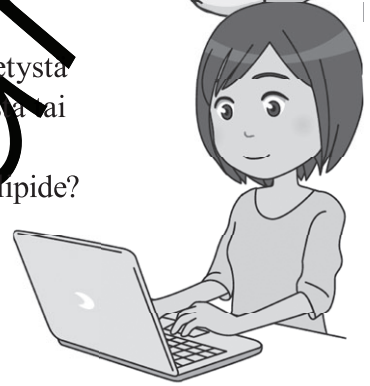
Kun tietoa etsitään, kannattaa lukea samasta asiasta *vähintään kahdesta eri lähteestä*.

- Näin varmistetaan, että tieto pitää paikkansa.
- Silloin saadaan myös lisää tietoa asiasta.

Kun löydät tietoa, tarkista nämä asiat:

- Löytyivätkö tiedot yleensä luotettavasta ja päätystä tietolähteestä (esim. oppikirjasta, tietokirjasta tai viralliselta kotisivulta)?
- Onko löytynyt tieto tosiasia vai jonkun mielipide?
- Onko tieto riittävän uutta?

Kun asioita tutkitaan uudelleen, voidaan huomata, että aikaisemmin laatu asia ei olekaan totta.

Kun teet tämän sivun tehtäviä, etsi sopivia tietokirjoja kirjastosta tai kirjaston nettisivuilta. Katso myös, mitä netissä kirjoitetaan tästä asiasta.

2. Mikä maa on mielestäsi kiinnostava?

Kirjoita, mitä sellaisia kirjoja ja nettisivuja löysit, joissa on luotettavaa tietoa tästä maasta!

---

3. Mikä urheilulaji kiinnostaa sinua?

Kirjoita, mitä sellaisia kirjoja ja nettisivuja löysit, joissa on tietoa tästä urheilulajista!

---

4. Mistä asiasta sinä haluaisit saada lisää tietoja?

Kirjoita, mitä sellaisia kirjoja ja nettisivuja löysit, joissa on tietoja siitä!

Tieto muuttuu

Kuten edellisellä sivulla todettiin, pitää tarkistaa, onko lähteistä saatu tietoa riittävän uutta.

Esimerkiksi lääketieteessä tehdään koko ajan tutkimuksia, joista saadaan uutta tietoa. Siksi monia aikaisemmin kuolemaan johtaneita sairauksia voidaan ehkäistä tai parantaa.

Myös tällä sivulla oleva Plutosta kertova teksti osoittaa, kuinka aikaisemmin oikeana pidetty tieto voi muuttua. Siksi Plutoa käsittelevään tekstiin oli tärkeää kirjoittaa, miten tieto on aikojen kuluessa muuttunut.

Pluto

Pluto

Planeetat ovat aurinkoa ympyränmuotoisella radalla kiertäviä taivaankappaleita. Niitä ovat Merkurius, Venus, Maa, Mars, Jupiter, Saturnus, Uranus ja Neptunus. Kun Pluto havaittiin ensimmäistä kertaa vuonna 1930, sitä pidettiin aurinkokuntamme yhdeksäntenä planeettana.

Pluto on pieni, jäinen ja kivinen taivaankappale, jossa lämpötila on -233 astetta. Sen soikea kiertorata Auringon ympäri on niin pitkä, että vuosi Plutossa kestää 248 Maan vuotta.

Vuonna 2006 Kansainvälinen tähtitieteellinen unioni julkaisi virallisen määritelmänsä planeetasta. Silloin todettiin, että Pluto oli liian pieni eikä se muutenkaan ollut tarpeeksi osin määritelmän mukainen. Lisäksi sen lähistöllä oli havaittu muitakin samankokoisia Auringon kiertolaisia. Tämän vuoksi Pluto nimettiin kääpiöplaneetaksi.

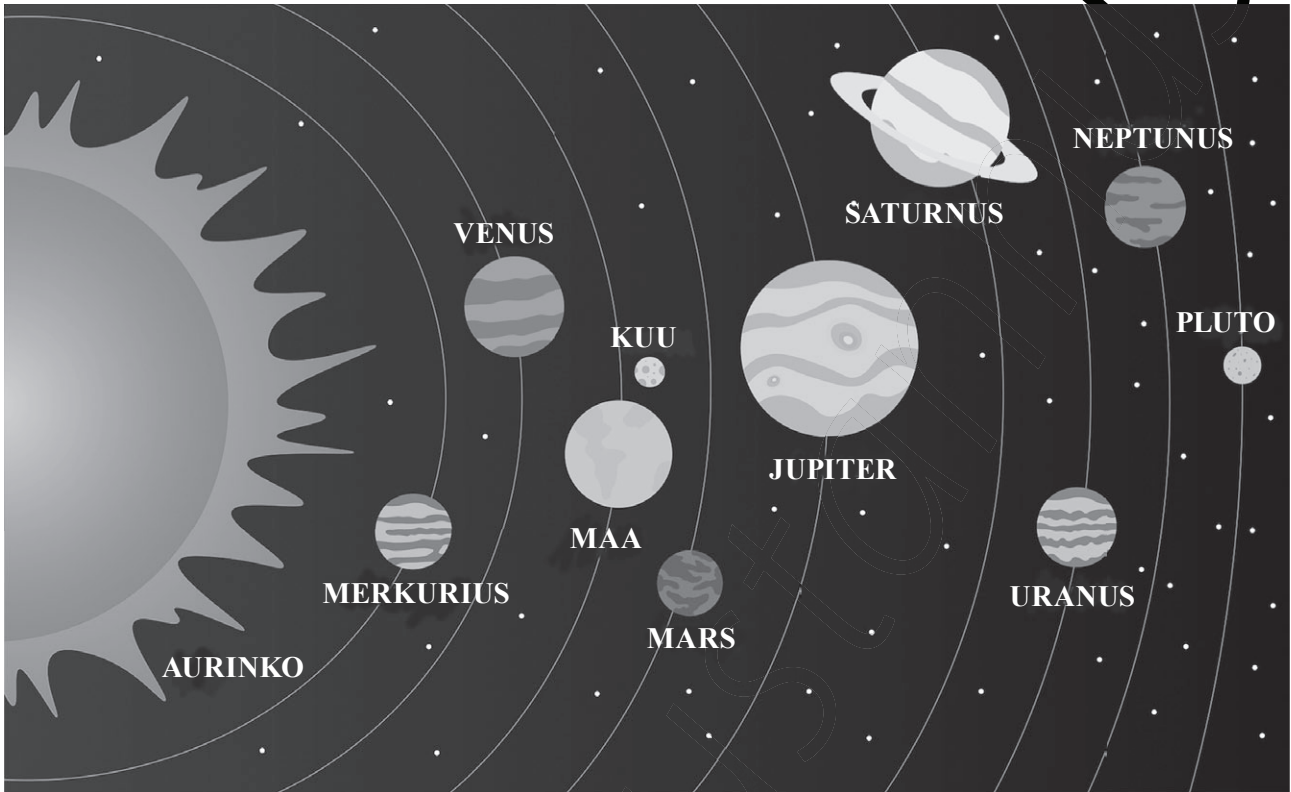
Kaikki eivät kuitenkaan olleet tyytyväisiä tähän ratkaisuun. Uusista kuvista nähtiin, että Pluto on hieman Maata isompi. Monen tutkijan mielestä mikään planeetta ei ole täysin kansainvälisen tähtitieteellisen unionin määritelmän mukainen. Heidän mielestään sopiva vaatimus planeetalle olisi, että sen painovoima on niin suuri, että se muotoutuu pyöreäksi.

Tämä vaatimus täyttyy Plutossa. Lisäksi sillä on pinnanalaisia valtameriä, vuoria ja alankoja, monikerroksinen ilmakehä sekä merkkejä muinaisista järvistä ja monta kuuta.

Avaruusjärjestö Nasan tiedemiehet julkistivat vuonna 2017 ehdotuksen siitä, miten uudistettaisiin planeetan määritelmä. Jos se hyväksytään, aurinkokuntaamme tulisi yli 100 uutta planeettaa. Näiden joukossa olisivat Pluto ja Maan oma Kuu.

Ratkaisu ei ilmeisesti synny helposti. Saammekin siis vielä odottaa, minkä nimityksen Pluto lopulta saa.

1. Kirjoita, mikä Plutoa koskeva tieto on muuttunut aikojen kuluessa?

---

2. Etsi tekstistä Plutoa koskevat tiedot, jotka pitävät yhä paikkansa.
Kirjoita ne viivoille.

---

3. Kirjoita tämän sivun kuvassa olevien taivaankappaleiden nimet. Huomaa, että taivaankappaleille annettut nimet ovat erisnimiä ja ne kirjoitetaan siksi **isolla alkukirjaimella!**

Tekstin sisältö

Ohjeita kirjoittamiseen

- Mieti, mitkä ovat **keskeiset eli tärkeimmät tekstin aiheeseen liittyvät asiat**. Ne pitää saada mukaan tekstiin
- Myös **hauskoja, vähemmän tärkeitä asioita** tarvitaan. Silloin lukija ei väsy lukemiseen.
- **Älä käytä asioista aina samaa substantiiviva** – se tekee tekstistä pitkävetaisen (esim. hevonen voi olla myös polle, ratsu, heppo, heppa, humma, kopukka ym.)
- Kuten sivuilla 46 ja 56 todettiin, lähes samaa tarkoittavia **adjektiiveja ja verbejä** on monia. Kannattaa miettiä, mikä sana sopii parhaiten tekstin tarkoitukseen ja sisältöön.

1. **Sivulla 43** on juttu kissasaaresta. **Lue se ja vastaa** kysymyksiin.

Miksi aivan aluksi kerrotaan Aoshiman saaren sijainnista? _____

_____

Miksi sen jälkeen kerrotaan ihmisten ja kissojen lukumäärät? _____

_____

Miksi kissa-jutussa kerrotaan silkkikotkista? _____

_____

Miksi kolmannessa kappaleessa kerrotaan japanilaisten uskomuksista? _____

_____

Miksi jutussa kannattaa kertoa myös siitä, ettei Aoshimassa ole mitään palveluja?

_____

Miksi tekstin yhteydessä on kartta? _____

_____

Mitä eri sanoja tekstissä käytetään kissoista? _____

_____

_____

Mitä eri sanoja tekstissä käytetään turisteista? _____

Keskeiset asiat

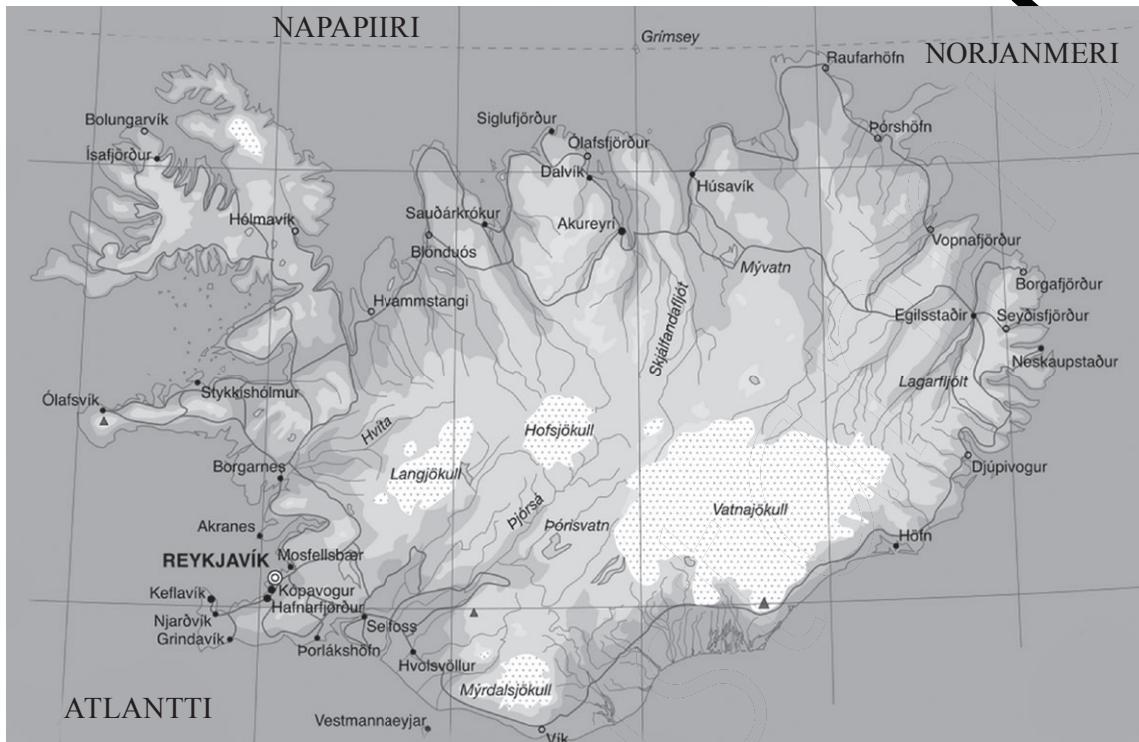
Jos kerrot tekstisi aiheesta lyhyesti jollekin toiselle, huomaat, **mitkä asiat siinä ovat tärkeimpiä**. Kun kirjoitat, ainakin nämä asiat sinun pitää sisällyttää tekstiin.

2. **Silmäile** sivun 43 tekstiä ja kiinnitä huomio näihin asioihin:

- Missä Aoshima on?
- Nämä asiat saarella ovat erikoisia:
  - kissojen ja ihmisten lukumäärä
  - asia, jota siellä on tehty 1600-luvulta alkaen
  - syy, miksi ihmiset haluavat käydä siellä
  - se on turistikohde, mutta jotain sieltä puuttuu

3. **Kirjoita** tekstin keskeiset asiat lyhyesti viivoille!

Islanti

Islanti sijaitsee Atlantin valtameren pohjoisosassa, välittömästi pohjoisen napapiirin eteläpuolella. Se on kooltaan noin kolmasosa Suomesta. Pääkaupunki *Reykjavik* on maailman pohjoisin itsenäisen valtion pääkaupunki.

*

Islannin ympäri kiertää 1 339 kilometriä pitkä kehätie. Se ja kaikki muutkin Islannissa olevat tiet ovat tavallisia maanteitä. Kokonaan ei ole lainkaan moottoriteitä eikä rautateitä. Sitä vastoin siellä on 99 lentokenttää, koska lento- liikenne on tiheää.

**

Islannin ilmasto on leuto ympäri vuoden. Lämpötila vaihtelee maan eteläosassa +21 asteen ja -10 asteen välillä ja pohjoisosassa noin +18 asteen ja -10 asteen välillä. Islannissa on paljon tulivuoria, ja siellä tapahtuu myös usein maanjäristyksiä. *Hekla*-tulivuori purkautui viimeksi vuonna 2000. Kun *Eyjafjallajökull* purkautui vuonna 2010, siitä tullut tuhkapilvi sulki koko Euroopan lennoliikenteen sekaisin.

***

Islannin merkittävimmän eläimistön muodostavat linnut, joita on ainakin 300 lajia.

Jäätiköt näkyvät valkoisina Islannin kartassa

Se on Euroopan vesi- ja merilintujen tärkein pesimäalue. Islannin vesillä taas elää useita hyljelajeja ja 17 eri valaslajia. Maalla elävistä nisäkkäistä ainoastaan naalit ovat Islannin alkuperäinen eläinlaji. Porot, hiiret, rotat ja minkit ovat ihmisten mukanaan tuomia. Islannilla on oma hevosrotu, islanninhevonen, joka tunnetaan eri puolilla maailmaa.

****

Islannin pääelinkeino on turismi. Tärkeimmät nähtävyydet ovat luontokohteita. *Gullfoss* on komea vesiputous. Se muodostuu kahdesta erillisestä putouksesta, joiden korkeudet ovat 11 ja 21 metriä.

Gullfossin lähistöllä on myös kuumaa vettä suihkuttavia lähteitä, *geysirejä*. Maansisäistä lämpöä käytetään talojen, kasvihuoneiden ja uima-altaiden lämmitykseen. Islantilaiset ja turistit uivat pakkasellakin ulkona olevissa altaissa.

Vatnajökull on 8100 neliökilometrin suuruinen jäätikkö. Sen keskipaksuus on 400 metriä, mutta joissakin paikoissa se on yli 1000 metrin paksuinen. Jäätikön alla on useita aktiivisia tulivuoria.

Gullfoss

Geysire

Islanninhevosia

Lue Islannista kertova teksti ja vastaa sen avulla kysymyksiin! Kun vastaat kysymyksiin 6 – 9, huomaat, että **kartat ja kuvat** auttavat tekstin ymmärtämistä. Niitä kannattaa siis liittää tekstiin!

1. Kun kirjoitetaan juttu jostain maasta, mikä on ensimmäinen tärkeä asia, joka täytyy mainita?

_____

2. Mitkä kaksi muuta asiaa kerrotaan tekstin ensimmäisessä kappaleessa?

_____

3. Mihin kaikki yhden tähden * jälkeen tulevan tekstin osan asiat liittyvät?

_____

4. Mistä asioista kerrotaan kahden tähden ** jälkeen tulevassa tekstin osassa?

_____

5. Mihin kaikki kolmen tähden *** jälkeen tulevan tekstin osan asiat liittyvät?

_____

5. Mihin kaikki neljän tähden **** jälkeen tulevan tekstin osan asiat liittyvät?

_____

7. Mikä on Gullfoss?

_____

8. Mitä ovat geysirit?

_____

9. Mitä Islannin kartassa olevat valkoiset alueet ovat?

_____

Föri tulossa joen tältä puolelta toiselle puolelle

Föri

Turun kaupungin halki kulkee Aurajoki. Ensimmäinen silta sen yli rakennettiin jo 1400-luvun alkupuolella. Nykyään joella on toistakymmentä siltaa. Joen voi ylittää myös oranssinvärisellä Föri-lautalla.

Vaikka Föri on valmistunut jo vuonna 1903, se jaksaa edelleen kuljettaa ihmisiä joka päivä aamuvarhaisesta iltamyöhään. Se onkin Suomen vanhin jokapäiväisessä ammatiliikenteessä oleva kulkuneuvo.

Monet käyttävät Föriä joka päivä työmatkallaan. Siihen mahtuu kerrallaan 75 matkustajaa. Myös polkupyörän, lastenraupeat ja koiran voi ottaa mukaan lossiajelle.

Talvellakin Föri kulkee, jos joen jää ei ole kovin paksua. Jäänmurtaja avaa sille tarvittaessa reitin. Tällä reitillä liikentelee Förin lisäksi iso joukko sorsia, jotka saapuvat jälle, kun Föri lähestyy.

Joen ylitys kestää vajaan kaksi minuuttia. Sitten Föri tömähtää rantaan, puomi kohoaa ja ihmiset astuvat laiturille. Silti kaikki eivät malta nousta kyytiin joen toisella puolella, vaan jatkavat takaisin lähtöpaikkaansa. Monet turkulaiset ja turistit kysyvätkin ihan vaan huvikseen ”mmissisteilä?” Föriellä. Kun kaikki uudet matkustajat ovat lautalla, puomi laskeutuu ja Föri lähtee taas liikkeelle.

Kattinkivitoinen Föri toimii sähkömoottoreilla. Virta moottoreihin tulee akuista, jotka ladataan yöaikaan laiturin laidalla olevassa latausasemassa. Alun perin Föriössä oli höyrykone, joka vaihdettiin dieselmoottoreihin vuonna 1953. Niillä lautta puksutti 64 vuotta, kunnes ne vaihdettiin sähkömoottoreihin vuonna 2017.

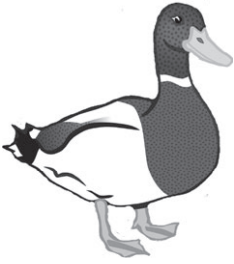
Föriellä on kyltti, jossa on matkustajille ohje Turun murteella: *Älä lähre mihenkäs ennenku föri on kii kaijas ja puami ylhäl.* (Älä poistu förieltä ennen kuin se on kiinni laiturissa ja puomi on ylhäällä.)

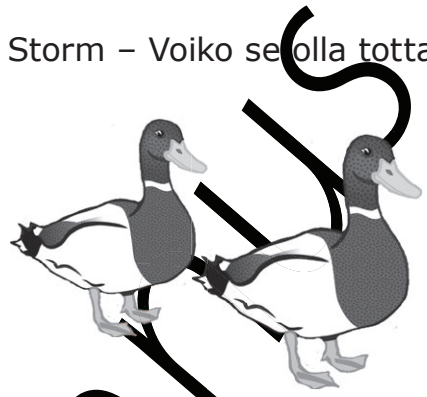
Älä lähre mihenkäs ennenku föri on kii kaijas ja puami ylhäl.

Älä poistu förieltä ennen kuin se on kiinni laiturissa ja puomi on ylhäällä.

Förbjudet att stiga av färjan innan den lagt fill och bommen är upplyft.

1. **Kirjoita**, mitä nämä tekstistä alleviivat sanat tai sanaparit tarkoittavat tässä tekstissä tai kirjoita toinen samaa tarkoittava sana.

- halki _____
- nykyään _____
- toistakymmentä _____
- edelleen _____
- aamuvorhaisesta _____
- kulkuneuvo _____
- kerrallaan _____
- lossi _____
- avaa _____
- kapuavat _____
- vajaat kaksi _____
- tömähtää _____
- kohoa _____
- eivät malta _____
- huvikseen _____
- laidalla _____
- alun perin _____
- puksutti _____
- kynki _____
- poistu _____

Kuka on tekstin lukija?

Kun kirjoitetaan tietotekstiä, täytyy ajatella, **kenelle teksti on tarkoitettu.**

Eri kohderyhmät ovat kiinnostuneita eri asioista. Lisäksi esimerkiksi aikuisille, lapsille ja vasta suomen kieltä opetteleville pitää kirjoittaa eri tavalla.

Tärkeää on, että lukija ymmärtää tekstin ja kiinnostuu sen sisällöstä.

1. Mitkä Föri-tekstin sisältämät tiedot voisivat olla tärkeitä turisteille, jotka tulevat Turkuun?

---

2. Mitkä tekstin tiedot voivat kiinnostaa lapsiperheitä?

---

3. Mitkä tekstin tiedot ovat tärkeitä Turun historiasta kiinnostuneille?

---

4. Mitä teknisiä vinkkejä tekstissä on?

Hyvä otsikko ja väliotsikot

Hyvä otsikko kertoo tekstin pääasian

- Sen perusteella lukija arvioi, haluaako hän lukea tekstin.
- Se herättää lukijan uteliaisuuden, ja hän haluaa tietää enemmän.
- Sen perusteella lukija osaa ennakoida, mistä teksti kertoo. Lisäksi hän muistelee, mitä hän jo tietää tekstin aiheesta.

Hyvä otsikko on lyhyt

- Sen pitää olla nopeasti luettava ja ytimekäs.
- Se ei kerro asiaa kokonaan, vaan innostaa lukemaan tekstin.

Väliotsikot

- kertovat tiivistetysti tekstin eri osien sisällöt
- antavat tekstiä silmäilevälle käsityksen tekstin sisällöstä
- auttavat lukijaa ymmärtämään tekstiä.

1. Katso sivuilla 75 – 77 olevia kuvia ja mieti, minkälainen otsikko sopisi parhaiten kuvan asiasta kertovaan tekstiin. **Kirjoita** jokaisen otsikon alle, miksi se olisi hyvä tai huono otsikko!

Lumimyrsky haittaa junaliikennettä

Juna juuttui lumeen

Kestää kauan ennen kuin kaikki junanraiteet on saatu puhdistettua lumesta

---

Lumimyrskyn vuoksi kaikki Helsinkiin tulevat junat ovat myöhässä

Tänään kaikki junat myöhästyvät

Lumi on tukkinut junaraiteet ja matkustajat joudutaan kuljettamaan linja-autoilla määränpäähinsä

Merisuo-Storm & Storm – Voiko se olla totta?

2. Valitse jokaisesta laatikosta 1 – 2 parasta otsikkoa kuviin liittyville jutuille. Kirjoita ne viivoille!

SANOMALEHDEN OTSIKKO

Talvi yllätti autoilijat

Nyt tarvitaan lumilapiota

Tänä aamuna moni ajatteli: Olisi pitänyt ottaa mukaan lapio ja harja

Sää tiedotus lupaa lisää lumisadetta illaksi

Kesärenkailla ei enää pärjää!

TIETOKIRJAN OTSIKKO

Komea luonnon ilotulitus

Ukkosella kannatta pysyä kotona

Ukkosen johdattimet pitävät kaupungin korkeat rakennukset turvallisina

Ukkosella pilviin syntyneet sähkövaraukset purkautuvat salamaniskuina

Suomessa ukkostaa eniten heinäkuussa

TIETOKIRJAN OTSIKKO

Karhu on taitava kalastaja

Karhu syö kasveja, juuria, hyönteisiä, marjoja, nisäkkäitä ja kaloja

Karhun ruokavalio vaihtelee elinympäristön mukaan

Karhut syövät paljon kesällä ja syksyllä ennen talviunta

Kiinnostusta herättävä aloitus

Hyvä tekstin aloitus

- saa lukijan uteliaaksi
- tempaa lukijan mukaansa
- houkuttelee lukijan haluamaan tietää asiasta enemmän

Hyvässä tekstin aloituksessa

- on heti jotain mielenkiintoista
- kiinnostuksen voivat herättää erikoiset, yllättävät tai aivan uudet asiat

Agricola-kustannuksen kirjassa *Harakan varpaita* on Eläinkunnan älykäs -niminen juttu harakasta. Juttu alkaa näin:

Eräällä ruotsalaisella naisella oli tapana ruokkia harakoita pihallaan. Kerran tapahtui kummallista. Ovikello soi, mutta oven takana ei ollut ketään. Vain harakat hyppelivät pihalla. Nainen heitti niille vähän syötävää ja meni takaisin sisälle. Myöhemmin ovikello soi jälleen. Taaskaan pihalla ei ollut muita kuin harakat. Lopulta nainen ymmärsi, että ovikelloa kilkuttivat harakat. Ne tiesivät, että silloin ne saivat syötävää.

Naisen aviomies ei pitänyt harakoista, vaan häntisteli ne aina pois pihalta. Siitä harakat harmistuivat. Ne kostivat miehelle kakkaamalla hänen autonsa ikkunoihin. Miehen oli pakko pestä lasit ennen kuin hän voi lähteä ajamaan. Sama toistui joka päivä. Linnut kakkasivat auton ikkunoihin,

ja mies pesi ne. Erikoista oli, että linnut kakkasivat vain ajajan puoleisiin ikkunoihin. Ne ikkunat olivat putipuhtaat, joiden puolella vaimo istui.

Miksi tällainen juttu on laitettu tietotekstin alkuun?

Kirjoittajan mielestä siihen on kaksi syytä:

- Se herättää lukijan kiinnostuksen
- Se on ensimmäinen todiste harakan älykkyydestä. Koko harakka-jutun tarkoituksena onkin osoittaa, kuinka älykäs eläin harakka on.

1. Miksi tällainen aloitus voisi herättää lukijan kiinnostuksen paremmin kuin esimerkiksi harakan ulkonäköä kuvaileva teksti?

(Alla oleva teksti on osa Agricola-kustannuksen *Hämähäkin kitara* -kirjassa olevasta tekstistä.)

Elefantin pikkuruinen sukulinen

Tarkkanäköinen vaeltaja voi huomata heinikossa kapean polun. Kohta sitä pitkin ampaisee pikkuriikkinen, pitkäkuonoinen hiiri. Vauhtihurjastelija kirjaimellisesti lentää ruohojen lomassa. Kuivat heinänkorret vain pölähtelevät polun reunoille sen tieltä. Katsoja hieraisee silmiään, menikö tästä joku ohitse?

Kyllä, se oli elefanttipäästäinen. Tämä pieni eläin on noin 20 sentin pitkinen ja painaa noin 30 grammaa. Se on saanut nimensä pitkästä, taipuisasta kuonostaan, joka muistuttaa elefantin kärsää.

Elefanttipäästäiset tekevät asuinalueelleen pitkiä, suoria juoksutietoja, joita pitkin ne voivat viiättää vakoon vihollisiaan. Ne myös siivoavat niitä säännöllisesti ja heittävät kiitoradalleen lennähtäneet roskat lähimaastoon. Kun vaikkapa tuulen nopeudella lentävä haukka vainii pientä elefanttipäästäistä, on todennäköistä että se voi porhaltaa pakoon esteetöntä rataa pitkin.

Kaikkien suurin elefanttipäästäinen on nimeltään jättiläiselefanttipäästäinen. Sen nimen

elefanttipäästäinen

jättiläiselefanttipäästäinen

kuullessaan moni varmaan luulee, että puhutaan todella isosta eläimestä. Se on kuitenkin vain oravan kokoinen.

Elefanttipäästäiselle nimen antaneilla ei ollut aavistustakaan siitä, kuinka oikeaan he nimeä antaessaan osuivat. Viimeaikaiset DNA-tutkimukset ovat nimittäin osoittaneet, että pitkänokkaista hiirtä muistuttava eläin on läheisempää sukua elefantille kuin hiirille tai päästäisille.

Elefanttipäästäisen sukulaisia ovat elefantin lisäksi antiloopit ja muurahaiskarhut. Yhteistä elefantin kanssa niillä on pitkä kärsämäinen kuono. Ne kiitävät tuulen lailla niin kuin antiloopit ja pyydystävät pitkällä kielellään hyönteisiä kuin muurahaiskarhut.

1. Miksi tämän tekstin alku voisi herättää lukijan uteliaisuuden?

Hyvän alun lisäksi kannattaa kiinnittää huomiota **sanojen valintaan**. Aina ei kannata käyttää sanaa, joka tulee ensimmäiseksi mieleen!

Kun tekstissä käytetään **hyvin asioita kuvaavia, hauskoja ja värikkäitä sanoja**, siitä tulee kiinnostavampi.

2. Etsi sivun 82 tekstistä tällaisia sanoja ja **kirjoita** ne viivoille!

3. Tekstissä kerrotaan monta hyvin erikoista asiaa elefanttipäästäisestä. Mitä ne ovat?

4. Mitkä tekstissä kerrotut asiat ovat mielestäsi kaikkein uskomattomimmat ja hauskimmat?

Maantien alla kulkee kapea tunneli. Sen suu-
aukon vierellä on pikkuruusia, vihreitä taloja.
Minne maanalainen käytävä oikein johtaa ja
mihin sitä käytetään?

Yhtäkkiä tunnelin suulle ilmestyy isosilmäi-
nen otus. Se on rupisammakko. Se hyppää
ulos tunnelista ja livahtaa pienen talon sisään.

Ulkomaalainen turisti oli automatkalla
Amerikassa. Hän oli juuri saapunut Davisin
kaupunkiin ja oli kummastellut outoa liiken-
nemerkkiä. Hän oli ihmetellyt, miksi liikenne-
merkissä oli sammakon kuva.

Kun turisti oli huomannut lähistöllä seisovan
kaupunkilaisen, hän oli kysynyt tällä liiken-
nemerkin tarkoitusta. Silloin mies oli vienyt
hänet katsomaan tunnelia.

Mies kertoi, että tassa kaupungissa on ra-
kennettu maanteiden alle useita kulkuväyliä
sammakoille. Sammakotunnelleita pitkin
rupisammakot pääsevät turvallisesti vilkaslii-
kenteisten teiden toiselle puolelle.

Jopa kuusikaistaisen moottoritien alapuolella
on alkukultutunneli sammakoita varten. En-
nen kuin tunneli rakennettiin, moottoritillä
päätyi monen rupikunnan elämä. Ne jäivät
ohikiitävien autojen alle.

Kohta matkailija huomaa toisen rupikunnan.
Se pomppaa esiin pikkuisen, vihreän talon
takaa ja katoaa maan alla olevaan putkeen.
Sitten se loikkii tunnelia pitkin läheiselle
suolammelle, jossa se saa polskia kaikessa
rauhassa.

1. Mikä laatikossa olevista otsikoista mielestäsi sopisi parhaiten tähän tekstiin?

Kirjoita se viivalle. Kirjoita myös miksi se olisi mielestäsi paras.

Autoilija hämmästyy

Vaarallinen moottoritie

Outo liikennemerkki

Rupisammakkojen talot

Sammakotunneli

Ystävällinen kaupunkilainen

Davisin kaupungissa

Pelastetaan sammakot!

2. Kirjoita, mikä otsikko sopisi parhaiten, jos tekstissä olisi vain sen kolmas ja neljäs kappale.

3. Sivulla 86 oleva teksti voitaisiin aloittaa toisellakin tavalla. Alla on kaksi muuta aloitusta. Mikä asia kannattaisi mielestäsi laittaa tekstin alkuun? **Kirjoita**, mikä näistä kolmesta voisi sinun mielestäsi parhaiten herättää lukijan kiinnostuksen. Miksi?

Yhdysvaltalaiseen Davisin kaupungissa on maanteiden alla useita kulkuväyliä sammakoille. Sammakotunneleita pitkin kaupungin lukuisat rupisammakot pääsevät turvallisesti vilkasliikenteisten teiden toiselle puolelle.

Ulkomaalainen turisti saapuu autollaan yhdysvaltalaiseen Davisin kaupunkiin. Yhtäkkiä hän jarruttaa ja pysähtyy kummastelemaan. Postitoimiston vieressä on varsin erikoinen liikenne-merkki. Siinä on sammakon kuva.

Sivun 86 teksti on kirjoitettu siten, että se kertoo turistin automatkan tapahtumista. Silti se sisältää paljon tietoa eri asioista.

4. Mitä sammakotunneleihin liittyviä tietoja tekstissä on?

5. Mitä erisanoja tekstissä käytetään tunnelista?

Kuvatekstit

Hyvä kuvateksti on lyhyt ja selkeä

- Se auttaa ymmärtämään mitä kuvassa on.
- Se helpottaa tekstin sisällön ymmärtämistä.
- Se voi myös antaa tietoja, joita ei ole tekstissä.

Hyvät kuvat ja kuvatekstit

- antavat tekstiä silmäilevälle yhdessä väliotsikoiden kanssa käsityksen tekstin sisällöstä.

Salama iskee Empire State Buildingiin.

Sivulla 69 on lyhyt kuvateksti: *Salama iskee Empire State Buildingiin.*

Kuvaan liittyvässä tekstissä kerrotaan, että salama iskee 25–100 kertaa joka vuosi New Yorkissa olevaan Empire State Buildingiin.

Kuvan ja kuvatekstin avulla lukija saa käsityksen siitä, miltä salamaniskunäyttö näyttää. Lisäksi kuva vahvistaa tekstin antamaa tietoa siitä, että salama iskee yleensä alueen korkeimpiin paikkoihin.

1. Valitse kuville parhaat kuvatekstit laatikoista. Kirjoita ne kuvien alle.

Merihevonen on ainoa kala, joka pitää päätänsuonassaan kulmassa ruumiiseen nähden.

Merihevonen ui pystyasennossa värisyttämällä eviään.

Pienimmät merihevoset ovat 2 cm:n ja suurimmat 35 cm:n mittaisia.

Merihevosien uinti on hidasta ja jäykän näköistä.

Ludvig II halusi elää linnassa sadunhoitoista elämää.

Seinillä olevissa maalauksissa on oopperoiden ja vanhojen saksalaisten tarinoiden tapahtumia.

Viisitoista miestä teki makuuhuoneen sänkyä yli neljä vuotta.

Neuschwansteinin linnan rakentamiseen kului niin paljon rahaa, että valtion rahakirstu tyhjeni.

Sujuva, mielenkiintoinen teksti

Kun kirjoitat tietotekstiä, etene näin:

1. kerää aiheesta tietoja paperille
2. kirjoita myös aiheeseen liittyviä sanoja
3. etsi sopivia kuvia tai valokuvaa tai piirrä niitä itse
4. mieti, missä järjestyksessä asiat kannattaa esittää
5. kirjoita ensimmäinen versio jutusta
6. lue kirjoittamasi teksti
7. mieti, mitkä sanat voisi vaihtaa paremmin asioita kuvaaviin, hauskoihin tai värikkäisiin sanoihin
8. tee muutokset tekstiin
9. kirjoita kuvatekstit ja päätä lopullinen otsikko kirjoituksellesi
10. tarkista teksti: onko se virheetöntä ja selkeää kieltä.

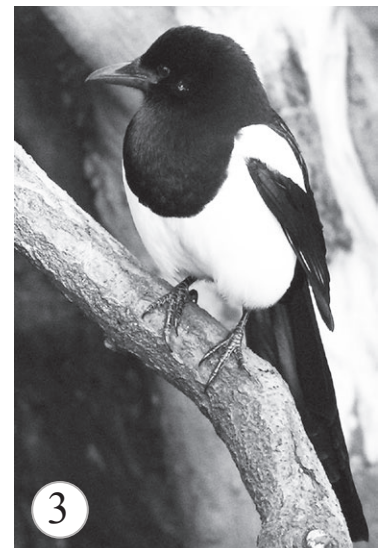
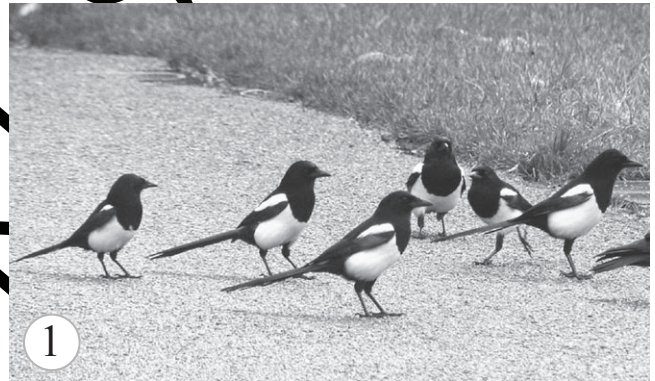

1. Tällä ja seuraavalla sivulla on tietoja ja kuvia harakasta.

Käytä niitä molempia apuna ja kirjoita teksti harakasta!

Harakka

- kuuluu varislintujen heimoon
- mustavalkoinen
- pituus 40 – 51 cm (siitä noin puolet pyrstö)
- siipiväli 50 – 62 cm
- pyrstön avulla tasapainoittaa liikkeitään ja muuttaa lentosuuntaa
- sosiaalinen, viettää aikaa toisten harakoiden kanssa

Taitava pesänkentäjä

- yhden pesän rakenusmateriaalina voi olla yli 1500 tikkua ja oksaa, jotka harakka paloittelee sopivan pituisiksi pätkiksi
- muoavaa sisäpuolen savesta ja pehmustaa sen sitten sammaleilla ja eläinten karvoilla
- rakuista tehty katto suojaa pesää munavarkailta
- pesästä voi löytyä pikkuesineitä, joita harakka on kerännyt

4

5

6

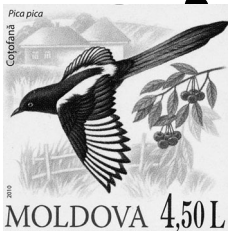

7

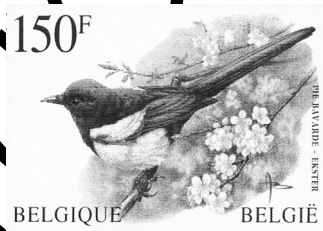
Älykäs, nokkela ja huumorintajuinen

- vähintään yhtä älykäs kuin simpanssit, orangutangit ja gorillat
- oppii laskemaan, matkimaan ihmisten ääniä ja käyttämään monenlaisia apuvälineitä
- kehittelee monimutkaisia suunnitelmia: esim. houkuttelee kaloja leivänpalalla
- tekee yhteistyötä: toinen harakka nostaa kalasijan verkon vedestä ja toinen nappaa siitä kalan
- pitää hauskaa: keinuu vinhasti ohuen puun latvaan ja laskee mäkeä talon katolta
- voi ystävystyä ihmisen tai koiran kanssa

VOIKKI

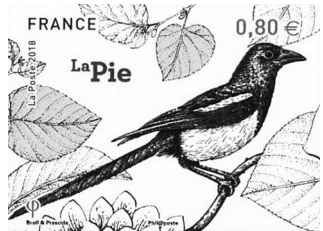
MOLDOVA 4,50L

BELGIQUE BELGIË

30 ÉIRE

FRANCE 0,80 € LaPie

200 SÉNÉGAL Les oiseaux

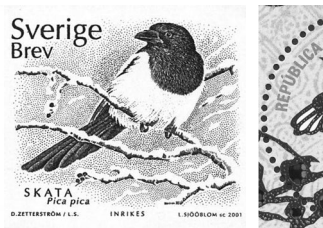
EESTI 4

Kazakstan Pica pica 2011

România 15L

Sverige Brev SKATA Pica pica

REPÚBLICA ARGENTINA \$15

Ammatteja

Kun kirjoittaa tekstin jostain ammatista, siihen tulee sisällyttää monanlaisia asioita. Opettajan ammatti on meille kaikille tuttu. Saattaa kuitenkin olla, että oppilaat eivät tiedä ja huomaa kaikkea tähän ammattiin liittyvää.

1. Tällä sivulla on tietoja **opettajan** ammatista. **Käytä niitä apuna ja kirjoita** teksti siitä!

Perusopetuksen opettajia ovat luokanopettajat, aineenopettajat, erityisopettajat ja erityisluokanopettajat

Koulutus

- luokanopettaja:
  - kasvatustieteen kandidaatin ja maisterin tutkinto
  - kasvatustieteen opintoja, kieli- ja viestintäopintoja, peruskoulussa opetettaviin oppiaineisiin liittyviä opintoja
  - kandidaatin tutkielman ja pro gradu -tutkielman tekeminen
  - opetusharjoittelu
- aineenopettaja:
  - maisterintutkinto
  - opetettavan aineen opinnot
  - kasvatustieteen opinnot
  - opetusharjoittelu
- erityisopettaja ja erityisluokanopettaja:
  - luokanopettajan tai aineenopettajan päteisyys
  - erityispedagogiikan opinnot
  - opetusharjoittelu

Tietoa opettajan työstä saa parhaiten haastattelemalla opettajia.

Haastattele yhtä (tai kahta) opettajaa. Mieti tarkkaan, mitä haluat häneltä kysyä. Kysymykset voivat vaihdella sen mukaan, onko haastatettava luokanopettaja, aineenopettaja tai erityisopettaja. Alla on joitakin kysymyksiä. Kekeji niitä vielä lisää!

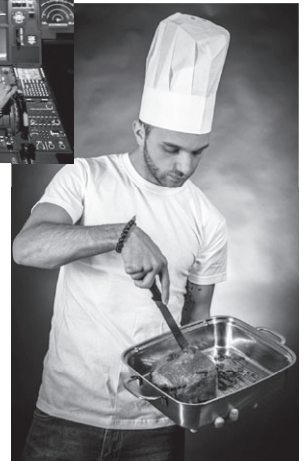
Haastattelukysymyksiä

- Mitä opettajan työhön kuuluu opettamisen lisäksi?
- Miten opettajat kehittävät ammattitaitoaan?
- Minkä ikäisten oppilaiden opetus on mukavinta? Miksi?
- Minkä oppiaineen opetuksesta pidät eniten? Miksi?
- Minkälaisia taitoja oppilaiden olisi tärkeintä oppia?
- Mikä työssä on hausointa, mielenkiintoisinta, vaikeinta?
- Mistä saat eniten iloa ammatissasi?

2. Mikä ammatti kiinnostaa sinua!

3. Etsi tietoa sinua kiinnostavasta ammatista. Kirjoita lista esim. koulutuksen, työaikaan, työympäristöön ja työn sisältöön liittyvistä asioista. Hienoa olisi, jos voisit haastatella tätä työtä tekevää henkilöä!

4. Kirjoita teksti tästä ammatista tekemäsi listan ja haastattelun pohjalta!

Tekstin lopetus

Aikaisemmin todettiin, että **hyvä aloitus** saa lukijan uteliaaksi. Hän haluaa tietää tekstin aiheesta enemmän. Hän tempautuu jo alkua lukiessaan tekstiin mukaan.

Hyvä lopetus taas saa lukijan tyytyväiseksi.

- Lopussa oleva keskeisten asioiden kertaaminen auttaa häntä ymmärtämään ja muistamaan tekstin sisältämän tiedon.
- Hän huomaa, että hän tietää asiasta enemmän kuin ennen.
- Parhaassa tapauksessa hänellä herää halu tutkia asiaa vielä enemmänkin.
- Hän voi haluta etsiä lisää tietoa muistakin lähteistä.

Tekstin lopussa kannattaa usein vielä palata johonkin tekstissä olevaan asiaan.

Mieti siis lopuksi:

- mikä asia tekstissä on tärkein
- mikä asia on sellainen, että sen pitäisi jäädä lukijan mieleen
- oliko tekstin alussa kysymys, johon tekstin pitäisi vastata
- oliko tekstissä erilaisia oletuksia jostain asiasta, jolloin oikeaa tietoa tulisi vielä lopuksi korostaa?

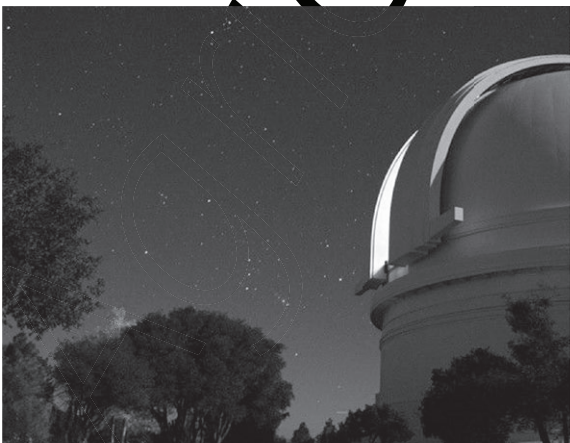
Lue tällä ja seuraavalla sivulla olevat esimerkit erilaisista asioista:

Sivulla 13 on juttu **luolamaalauksista**.

Tekstissä kerrotaan ongelmasta, joka syntyi, kun luolat avattiin yleisölle. Valtavat kävijämäärät ja ilmastointijärjestelmä vaurioittivat maalauksia. Siksi luola piti sulkea.

Lukija varmasti ajattelee, että on sääli, ettei kukaan enää näe hienoja maalauksia. Siksi viimeisessä kappaleessa kerrotaan ratkaisu ongelmaan: ”Lähi-alueelle avattiin turistikohteeksi tarkka jäljennös suurimmista kallio-onkaloista maalauksineen.”

Sivulla 64 on juttu **Plutosta**.

Tekstissä todetaan, että Plutoon liittyvät asiantuntijoiden mielipiteet eroavat hyvin paljon toisistaan. Toisten mielestä Pluto on planeetta ja toisten mielestä se on kääpiöplaneetta. Tämä tosiasia oli tärkeää ottaa huomioon tekstiä kirjoitettaessa.

Vieläkään ei ole päästy asiassa yksimielisyyteen. Tähän viitataan tekstin lopussa. Siellä lukee: ”Ratkaisu ei ilmeisesti synny helposti. Saammekin siis vielä odottaa, minkä nimityksen Pluto lopulta saa.”